

KARIERNA ORIENTACIJA – ŠE ENKRAT

Gospod Saša Niklanovič (v nadaljevanju krajšam s S.N.) je 12. januarja 2016 poslal meni in Andragoškemu društvu Slovenije obsežen 'Odgovor na pisanje g. Zorana Jelenca in ADS o karierni orientaciji' s spremnima dopisoma; v dopisu ADSu izraža željo, da njegov odgovor v celoti objavi bodisi na spletni strani ADS bodisi pošlje vsem članom Izvršnega odbora ADS.

Ocenjuje, da ima »celoten zaplet« v zvezi z mojim obravnavanjem izraza 'karierna orientacija' dva vidika: prvi je strokovno/terminološki in se nanaša na moja mnenja (in po njegovi presoji hkrati tudi mnenja ADS) o strokovni in terminološki neustreznosti izrazov in o tem, kako je spreminjanje terminologije potekalo (temu vidiku namenja svoj odgovor meni); drugi vidik pa je pravni – to je »kup neresničnih (lažnih in izmišljenih) informacij« o njem, ki jih označuje kot »neetične«, češ da smo z njimi »presegli vse meje sprejemljivega«. To vprašanje je predal v obravnavo svojemu odvetniku, ki je v svojem dopisu meni že napovedal zahtevo po odškodnini v višini 10.000 Evr, ki jo bo realiziral po sodni poti, če se prizadetemu ne bom »na primeren način« opravičil. Hkrati želi tudi, da IO ADS da kratko izjavo, da so informacije, ki naj bi jo IO ADS zapisal o njem, netočne. S.N. poudarja, da strokovna terminologija ne bo predmet tožbe, pač pa bo predmet tožbe »poseganje v čast in dobro ime in blatenje imena« Saša Niklanovič.

Ker je navedena grožnja tako moj problem kot tudi – po mnenju S.N. – problem ADS, ga bomo tako tudi reševali, v tem pojasnilu pa se omejujem na vprašanja s strokovnega zornega kota, ki jih S.N. obravnava v svojem 'Odgovoru'. Ker sem o tem vprašanju že veliko povedal v več mojih kritičnih člankih o neustreznosti izraza 'karierna orientacija' in neustreznih sintagmah, ki so nastale s povezavo izraza 'kariera' z različnimi samostalniki in glagoli (npr. karierni center, ... tabor, ... svetovalec, karierno svetovanje itn.), ta vprašanja pa sem obravnaval tudi v poročilu o moji raziskavi o izrazu karierna orientacija, bom zdaj zadevo obravnaval tako, da bom še enkrat zgoščeno predstavil moja stališča o trditvah S. N. in tako odgovoril na njegova pojasnila. Vprašanja, na katera je potrebno odgovoriti, so: prevod izrazov 'guidance' in 'career guidance'; potreba po spreminjanju terminov na področju poklicnega usmerjanja/svetovanja; izraz kariera ('career'); čemu je 'karierna orientacija' krovni pojem?, ustaljenost izrazov; in raziskava o izrazu 'karierna orientacija'.

Prevod izrazov 'guidance' in 'career guidance'

To je ključno vprašanje v tej razpravi. Ne gre toliko za izraz 'kariera', čeravno je tudi ob njem mnogo pomislekov, temveč za izraz 'orientacija'. S.N. točno ugotavlja, da je za mene ta izraz najbolj sporen. Trdi, da sta izraza 'guidance' in 'orientation' »mednarodno priznana kot sinonima« in da se izraz 'orientacija' na tem področju »uporablja v številnih evropskih jezikih«, to pa so (citiram besedilo S.N.) francoščina, italijanščina, španščina, portugalsščina in romunščina, torej le v jezikih z romanskega govornega področja. V angleščini to nista sinonima, saj pomeni 'guidance' v slovenščini (po Grad, Škerlj, Vitorovič, 1978: Veliki angleško-slovenski slovar, str. 380) »vodstvo ali smernico, navodilo ali vodenje, ravnanje«, po slovarju 'Oxford Advanced Dictionary of Current English' (Hornby 1974, str. 389) pa »«guiding or being guided« ali »leadership«; 'orientation' pa označuje »orientacijo« ali »usmerjenost« (Grad idr., str. 643), uporablja pa se predvsem za označevanje smeri; v slovarju 'Oxford' (str. 602) pa izraz pomeni »orienting or being oriented«. A če bi že spregledali te vsebinske razlike v pomenu obeh izrazov, ne moremo spregledati tega, da se v angleški strokovni literaturi za področje svetovalnega dela (tako pri izobraževanju kot tudi pri usmerjanju poklicnega razvoja, to je pri informiranju, nasvetovanju, svetovanju itn.) dosledno uporablja izraz 'guidance', ki ga navadno dopolnijo z 'mehkejšim' in bolj osebnim 'guidance & counselling'. Izraz 'career guidance' pa je seveda le aplikacija izraza 'guidance' na področju usmerjanja poklicnega razvoja.

Poklicna orientacija, poklicno usmerjanje, poklicno svetovanje, karierna orientacija

S.N. v svojem 'Odgovoru' precej podrobno razlaga razvoj 'karierne orientacije' in spreminjanje izrazov na področju usmerjanja poklicnega razvoja. Zvemo, če to na kratko povzamem, da so v preteklosti

uporabljali izraz 'poklicno usmerjanje', ki so ga opustili zaradi negativnih izkušenj z 'usmerjenim izobraževanjem' (spomnimo se, da je šlo za leta 1981 politično vpeljan, ideološko podprt projekt, katerega bistvo je bilo nekakšno prisilno usmerjanje mladih v deficitarne poklice), ki je bilo zaradi odpora kritične javnosti po nekaj letih opuščeno. Izraz 'poklicno usmerjanje' naj bi zaradi tega dobil negativno konotacijo in so namesto njega vpeljali izraz 'poklicna orientacija'; menili so tudi, da je 'orientacija' bistveno manj direktiven izraz kot usmerjanje. Če bi izraz 'poklicno usmerjanje' preimenovali v 'poklicno svetovanje', kot eno od možnosti, pa bi nastala situacija 'pars pro toto', ker je svetovanje tudi ena od vrst svetovalnega dela (ob informiranju, nasvetovanju, svetovanju itn.), to pa bi po S.N. lahko » v praksi povzročalo zmedo«. Od tu do izraza 'karierna orientacija' je bil le še kratek korak, tega pa so naredili po letu 2000, ko je Evropska Komisija začela spodbujati razvoj politike na tem področju, še bolj natančno leta 2004, ko je bila sprejeta prva evropska resolucija o 'Vseživljenjski karierni orientaciji' (tako prevajajo S.N. in sodelavci angleško "*Resolution of the Council and of the representatives of the Member States meeting within the Council on Strengthening Policies, Systems and Practices in the field of Guidance*"). In smo spet pri izvirnem grehu – netočnem prevodu izraza 'guidance', ki ga spet imenujejo 'karierna orientacija'. Menim, da bi se tedaj brez težav lahko vrnil na že uveljavljen izraz 'poklicno usmerjanje', saj je bilo usmerjeno izobraževanje že zdavnaj preteklost, beseda usmerjanje pa sama po sebi ni kontaminirana. Sklicujem se tudi na mnenje enega pionirjev na tem področju v Sloveniji dr. Jana Makaroviča, ki v svojem odgovoru pri raziskavi o karierni orientaciji pravi, da so se po temeljiti razpravi tedaj (pred ok. 50 leti) odločili za izraza '*poklicno usmerjanje*'. Tega so opredelili kot »vseživljenjski proces strokovne pomoči posamezniku, ki vključuje *poklicno vzgojo*, kot pripravo na izbiro poklica, *poklicno svetovanje* in *spremljanje*, kot pomoč pri udejanjenju poklicne želje, pomoč pri vraščanju v poklic ter preverjanje poklicnih odločitev« (to so podobne prvine, kot jih navaja S.N., ko opredeljuje 'karierno orientacijo!'); odločili so se za domač izraz, ki so mu dali prednost pred tujkama 'profesionalna' ali tudi 'poklicna orientacija'.

Izraz 'career' – kariera

V tej razpravi ni toliko pomembno to, da je izraz 'kariera' tujka, saj je zelo udomačena. Bolj pomembno je, da sam izraz kariera ne določa tega, da gre za poklicno pot, saj je kariera prav tako osebna življenjska pot. Izraz 'karierna orientacija' je upoštevajoč to, pomanjkljiv, saj ne določa za kakšno kariero gre. Seveda pa bi bil predlagatelj popolnejši izraz, ki bi bil 'poklicna karierna orientacija', bolj neroden. S.N. meni, da je izraz 'poklic' »v kontekstu karierne orientacije, predvsem na področju odraslih, izrazito preozek in da 'kariera' in 'poklic' nista sopomenki, spričo tega izraza 'career' ne moremo prevajati kot poklic oziroma poklicna pot. Tu mu moram priznati, da ima prav in da moja navedba v 'Poročilu o raziskavi', da bi namesto izraza 'kariera' morali uporabiti ustrežnejši slovenski prevod 'poklicna pot'; to bi bržkone lahko rekli le za izraz 'poklicna kariera'. A pri tem se že dotikamo vprašanja, kaj je čemu nadrejeno, kaj je čemu krovni pojem, o čemer pišem v naslednji točki. Strinjam pa se s S.N., da se v naši razpravi izraz ne uporablja v slabšalnem pomenu, ki ga sicer izraz lahko tudi ima.

Čemu je 'karierna orientacija' krovni pojem?

Če upoštevamo trditev S.N., da je kariera danes »pojem, ki senanaša na izobraževanje, učenje in delo in nikakor ni več povezana le s poklicem«, se S.N. ujame v past, to je, da v resnici govori o krovnem pojmu in ne o pojmu, omejenem na poklicno pot ali razvoj. Ne glede na to, kaj v zvezi s tem *zajtrdi* S.N., je v 'Terminološkem slovarčku' (v uvodu, ki ga je napisal S.N.) glede krovnosti ali specifičnosti pojma 'karierna orientacija', napisano: »angleškemu terminu *guidance* ustreza slovenski termin *svetovalno delo*, katerega ena od vrst je *karierna orientacija* ali *karierno svetovalno delo*. Ta sopomenskost je utemeljena s tem, da »v nekaterih institucijah svoje dejavnosti ne imenujejo 'orientacija', temveč 'svetovanje'« (N. d. , str. 13.; op. Z.J.: kolikor vem, se izraz 'orientacija' uporablja le na področju poklicnega razvoja in svetovanja); je torej 'svetovanje', ki je vrst svetovalnega dela (Jelenc Krašovec in Z. Jelenc 2003 in 2009, str. 54-62), po S.N. sinonim pojmu

'orientacija'! Da je 'karierna orientacija' po slovarčkenkrat krovni pojem – svetovalno delo, drugič pa zvrst svetovalnega dela, kaže tole besedilo S.N. v 'Terminološkem slovarčku': »*Karierna orientacija* je širši pojem kot *poklicna orientacija*, pravzaprav *poklicna orientacija* skupaj z *izobraževalno orientacijo* tvori *karierno orientacijo*. Ni pa povsem enotno stališče, ali je tudi *osebna orientacija* del *karierne orientacije*.«! Z gotovostjo lahko zatrdim, da vslovenskem strokovnem besednjaku za področje svetovalnega dela ne poznamo izrazov 'izobraževalna orientacija' in 'osebna orientacija', gre seveda za svetovalno dejavnost na teh področjih. Svetovalna dejavnost, posebno za odrasle, ima svoja specifična področja s težišči bodisi na izobraževanju (andragoško svetovalno delo) bodisi na poklicnem razvoju, a to ne pomeni, da gre za zelo ločeni področji. Pri obeh navedenih se prepletata pomoč za izbiro ustrezne možnosti izobraževanja in pomoč za izbiro poklica in/ali zaposlitve (poklicna pot). Pri nobenem ni mogoče izključiti tudi upoštevanje osebnosti svetovanca. O tem se je mogoče izčrpno seznaniti v priložniku za študente andragogike – Andragoško svetovalno delo (Jelenc, S. K. in Z.J., 2003, 2009, 2011. Ljubljana, Filozofska fakulteta), zlasti v poglavju Svetovanje za razvoj osebne in poklicne poti. Krovni pojem 'svetovalno delo' se v praksi pogosto izraža s sintagmo 'informiranje in svetovanje'; to je najpogostejši približek angleškemu 'guidance & counseling, pogosto pa kar z izrazom 'svetovanje', čeravno se zavedamo njegovega poenostavljanja.

Ustaljenost izrazov

Ob zgoraj povedanem o razvoju izrazov na področju poklicnega usmerjanja lahko opozorim le še na to, kaj lahko rečemo o ustaljenosti izrazov. Vsakemu, ki pozna področja svetovalnega dela, mora biti jasno, da so v Sloveniji ustaljeni izrazi 'svetovalno delo', 'poklicno usmerjanje', 'informiranje in svetovanje', tudi 'poklicno svetovanje', ne glede na pomanjkljivosti, ki jih o teh izrazih ugotavlja S.N. Nikakor pa ne moremo trditi, da je izraz, ki ga uporabljamo dobrih deset let – to pa je 'karierna orientacija', ustaljen, ne glede na to, koliko in kje se ga že uporablja (dokumenti na področju zaposlovanja, zakon, šole itn.).

Raziskava o izrazu 'karierna orientacija'

Odvetnik S.N., ki je napovedal odškodninsko tožbo proti meni, v svojem 'Pozivu povzročitelju' navaja, daje raziskava o izrazu 'karierna orientacija' »prirejena potrebam zaželenega cilja oz. ugotovitvam«, da je izpeljana« v okviru kroga oseb, ki ne predstavljajo mnenja stroke«, da so vprašanja »postavljena sugestibilno«, govori o »rezultatih samooklicane raziskave« itn., S.N. pa k temu v svojem 'Odgovoru' dodaja, da je bila raziskava narejena »na majhnem vzorcu ljudi, ki povečini sploh ne delajo na področju karierne orientacije«. Očitno S.N. in njegov odvetnik ne poznata metodo Delphy, ki sem jo uporabil za izpeljavo te raziskave, zato ponavljam opredelitev te metode, ki je sicer navedena tudi v 'Poročilu': »Z metodo Delphy pridobimo stališča strukturirane skupine posameznikov o vprašanih, ki so predmet raziskovanja.« Gre za to, da osebam, ki jih izberemo za raziskavo, podrobno opišemo problem (tu ne gre za sugestibilnost!), jim postavimo vprašanja, o katerih želimo dobiti njihova mnenja in stališča; težišče ni na kvantitativni, temveč na kvalitativni obdelavi odgovorov, zato število oseb ni veliko, pomembna pa je vsebina vsakega odgovora. V raziskavo so bile vključene tri skupine intelektualcev, ki so presojali o vprašanih, ki ne zahtevajo strokovnega znanja o »področju karierne orientacije«, temveč splošno presojo. Vprašanja so zadevala ustreznost prevoda dveh angleških izrazov ter mnenje o tem, ali je dopustno vpeljevati nove izraze, ne da bi jih prej uskladili s strokovnjaki na obravnavanem ali njemu sorodnem področju. Raziskava je na vsa ta vprašanja odgovorila zelo prepričljivo in je označila prevode za neustrezne, nove izraze pa ne bi smeli vpeljevati ne da bi jih prej uskladili z ustreznimi strokovnjaki na obravnavnem področju.

Naj končam s sporočilom, da se bom gospodu Saši Niklanoviču prek njegovega odvetnika in tudi v javnosti opravičil, če je pri mojem prizadevanju, da bi opustili neustrezen izraz 'karierna orientacija', bil uporabljen kak izraz ali postopek, ki ga je doživel kot žaljivega. Morda ga je najbolj

prizadela moja 'pravljica o karierni orientaciji', v kateri sem na nekoliko nenavaden način (s prispodobo ali karikiranjem problema) opozoril na problem, ki sem ga zaznal na strokovnem področju, ki ga teoretično in praktično, vsaj tako mislim, dovolj poznam; ne nazadnje sem na Filozofski fakulteti kot izredni profesor nekaj let predaval predmet Andragoško svetovalno delo in sem soavtor priročnika za študente na tem področju. Še posebej se kolegu Niklanoviču opravičujem, če sem ga zmotno imel za predlagatelja meni novega izraza in če sem mu pripisal poglobljeno vlogo pri vpeljevanju tega izraza v prakso. Sašu Niklanoviču sem v prvem odzivu na njegov 'Odgovor' napisal tole: »Dragi kolega Niklanovič, ... zdaj se odzivam le, da vam na kratko povem: ne sovražim vas, nasprotno, cenim vas; bolje rečeno: cenil sem vas; gotovo se še spominjate, da sem k vam vodil študente, ker sem vedel, da svoje področje dobro poznate in bodo od vas veliko zvedeli; tudi jaz sem z zanimanjem prebiral vaše kakovostne strokovne članke in besedila; najino razhajanje se je začelo zaradi vašega trdovratnega vztrajanja pri pojmu 'karierna orientacija', ki ga nikakor niste hoteli opustiti niti se o njem niste bili pripravljeni pogovarjati ... ».

Vsem, ki boste prebrali ta moj prispevek k razreševanju vprašanja o ustreznosti izraza 'karierna orientacija', zagotavljam, da se iz razprave o njem ne umikam in da vztrajam pri tem, da je o njem potrebno doseči dogovor in soglasje vseh, ki jih ta pojem in izraz zadeva.

Zoran Jelenc